

9-12 YAŞ ARASI ÇOCUKLARIN MUTLULUK DÜZEYLERİNİN ARKADAŞLIK NİTELİĞİ AÇISINDAN YORDANMASI

Nilgün Öztürk*

nilgun.ozturk@inonu.edu.tr

Özet

Bu araştırma, 9-12 yaşları arasındaki öğrencilerinin arkadaşlık niteliklerinin mutluluk düzeylerini manidar şekilde yordayıp yordamadığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından toplanmış ve verilerin toplanmasına geçmeden önce öğrencilere çalışma ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmada çeşitli demografik verilerin öğrenilmesi amacıyla Kişisel Bilgi Formu, öğrencilerin arkadaşlık nitelik düzeylerini ölçmek amacıyla Arkadaşlık Niteliği Ölçeği, öğrencilerin okuldaki mutluluk düzeylerini belirlemek amacıyla Okul Çocuklarının Mutluluk Envanteri kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 öğretim yılında Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan bir il merkezine bağlı devlet ilkokullarında ve ortaokullarında öğrenim gören 558 öğrenci oluşturmaktadır. Verilerin analizi için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin arkadaşlık niteliği ile mutlulukları arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre arkadaşlık niteliğinin alt boyutlarını oluşturan kendini açma, çatışma, onaylama ve destekleme, dostluk ve eşlik etme, güven, yardım ve rehberlik değişkenleri birlikte öğrencilerin mutluluk düzeylerinin % 19'unu açıklamaktadır. Bu modele göre öğrencilerin mutluluk düzeylerinin manidar yordayıcılarının görece olarak önem sırası onaylama ve destekleme ve çatışma alt boyutlarıdır.

Anahtar Kelimeler: Mutluluk, arkadaşlık, arkadaşlık niteliği, ön ergenlik

PREDICTION OF THE HAPPINESS OF CHILDREN BETWEEN AGES 9-12 BY FRIENDSHIP

Abstract

The aim of this present study is to investigate whether the friendship qualities of 9-12 years old students significantly predicted their happiness levels. The data were collected by the researcher and the students were informed about the study before the data were collected. Within the scope of the study various scales were conducted for the data collection: Personal Information Form is for the collection of demographic features, Friendship Quality Questionnaire in order to measure students' level of friendship, School Children's Happiness Inventory for the measurement of the happiness level of students at school. The participants of this research consist 558 primary school and middle school students studying at state schools of a city center in the Eastern Anatolia Region of Turkey in the 2017-2018 academic year. Multiple regression analysis was used to analyze the data. As a result of the study, it was determined that there is a medium level, positive and meaningful relationship between the friendship quality and happiness of primary school and middle school students. According to the results of the analysis, validation and support, help and guidance, self-disclosure, trust, conflict, companionship and recreation together constitute 19% of the students' levels of happiness. According to this model, the order of importance of meaningful predictors of students' happiness levels is validation and support and sub-dimensions of conflict.

Key words: Happiness, friendship, friendship quality, pre-adolescence

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Giriş

Mutluluk, psikoloji, felsefe, sosyoloji, din, ekonomi, tıp gibi birçok bilim alanının ilgilendiği ve insan düşüncesinin ve davranışlarının en önemli konularından biri olmaya devam etmektedir. Bu konu üzerine yapılan çalışmalar yeni olmasına rağmen mutluluk hakkındaki teoriler ise çok eskilere dayanmaktadır. Eski yunan filozoflarına göre mutluluk, zekânın yansıması olarak yaşama eşlik etmektedir. Aristo'ya göre bir insan düşüncelerinde ve davranışlarında erdemli hareket etmeyi alışkanlık haline getirdiği zaman mutlu olur. Başka bir ifadeyle, birey bir insan gibi davrandığında mutlu olur (Thoilliez, 2011). Halk dilinde mutluluk olarak ifade edilen iyi olma kavramı bireyin kendi yaşamını değerlendirmesidir. Bu değerlendirme hem bilişsel (yaşam doyumu ile ilgili yargılar, yaşama ilişkin değerlendirmeler) hem de duygusal (olumlu ve olumsuz duyguların yaşanma sıklığı ya da duygusal tepkileri) değerlendirme şeklindedir (Diener ve Diener, 1996). İnsanlar, pozitif duyguları daha sık, negatif duyguları ise daha az yaşadıklarında daha çok mutlu olurlar (Diener, 2000).

İlgili alan yazın incelendiğinde mutlulukla ilişkili olduğu düşünülen faktörlere yönelik çalışmaların yapıldığı ve bazı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Mutluluğu etkilediği düşünülen faktörler arasında yer alan; ekonomik şartlar, demografik değişkenler ve yaşam olayları ile mutluluk arasında güçlü bir ilişki olmadığı ifade edilmektedir (Lyubomirsky, 2001). Bu değişkenlerin mutluluk üzerinde %8 ile %15 oranında etkili olduğu vurgulanmaktadır (Diener, 1984; Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999). Bu değişkenler arasında yer alan yaşam olayları geçici olarak bireylerin mutluluk seviyelerini artırmakta ya da azaltmaktadır. Çünkü olumlu ya da olumsuz olsun bireyler yaşam olaylarına adapte olurlar. Dolayısıyla yaşam olaylarında bireyler temel mutluluk seviyelerine geri dönerler (Suh, Diener ve Fujita, 1996). Powdthavee (2008) yetişkinlerin sosyal ilişkilerinin, sahip oldukları gelir düzeyine oranla mutluluk düzeylerinde daha etkili olduğunu ifade etmektedir. Medeni halinde mutluluğun güçlü bir yordayıcısı olduğu düşünülmüş olmasına rağmen Myers ve Diener (1995) çalışmalarında her iki cinsiyet için de medeni halin mutluluğu sadece %1'den az oranda açıkladığı görülmüştür. Huebner (1991), Gilman ve Huebner (2003) yaş, sınıf, cinsiyet, zekâ ve ebeveyn mesleği gibi demografik değişkenlerin çocukların ve ergenlerin mutluluklarında zayıf bir ilişkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Ekonomik şartların, eğitimin, başarılı olmanın ve medeni halin bireysel mutluluğa önemli bir etkisinin olmadığını ortaya koyan bu çalışmaların sonuçları dikkate değerdir. Çünkü mutluluk üzerine çalışma yapan araştırmacılara göre sosyal göstergeler, yaşamın niteliğini tek başına açıklayamamaktadır (Diener ve Sulh, 1997). Dolayısıyla araştırmalardan elde edilen bu bulgular mutluluğun dışsal faktörlerden ziyade içsel mekanizmalar tarafından büyük oranda düzenlendiğini göstermektedir (Gilman ve Huebner, 2003). Dışsal faktörlerle karşılaştırıldığında, içsel özellikler mutluluktaki değişimi daha fazla etkilemektedir. Bu içsel özelliklerden bazıları, dışadönüklük ve nevrotiklik gibi kişilik özellikleridir. Hayes ve Joseph (2003) dışadönüklük (sosyal, girişken, neşeli ve heyecan arama) ve nevrotikliğin (anksiyete, depresyon, duygusallık) mutlulukla tutarlı ve güçlü bir şekilde ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Yine, Myers ve Diener (1995) dışadönüklüğün mutluluğun % 50'sini açıkladığı bulgusuna ulaşmışlardır. Lu ve Shih (1997) hem mutluluk ile dışadönüklük hem de, sosyal istenirlik ile mutluluk arasında pozitif bir ilişki olduğu, Lyubomirsky, Tkach ve DiMatteo (2006) çalışmalarında mutluluk ile benlik saygısı arasında ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Demir (2008) mutluluk ve yakın ilişkilerde hissedilen niteliğin bireyin kimlik oluşumunu biçimlendirdiği ifade etmektedir. Holder ve Coleman (2008) 9–12 yaşlarındaki çocuklar arasında kişilik, popülerlik ve fiziksel görünüm gibi faktörlerin çocukların mutluluk algısını nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre, mizaç, popülerlik ve fiziksel görünümün çocukların mutluluğuna katkıda bulunurken, demografik değişkenlerin (cinsiyet, yaş) ise çocukların mutluluğundaki etkisinin az olduğu görülmektedir. Holder ve Klassen

(2010) 9-12 yaşları arasındaki 311 çocuktan oluşan bir örnekleme yaptıkları çalışmada, Holder, Coleman ve Singh (2012) 7-14 yaşları arasındaki çocuklar üzerinde yaptıkları çalışmada çocukların mizaçları ile mutlulukları arasında önemli bir ilişki olduğu çalışmalarında görülmüştür. Bazı çalışmada da, ebeveynlerin çocuklarının mutluluğunda oynadıkları rol araştırılmıştır. Park ve Peterson (2006) anne-babalara çocuklarının (3-9 yaş) karakter özellikleri ve mutluluk düzeyleri hakkında sorular sormuşlar ve sevgi, umut ve coşkunun çocukların yaşam doyumu düzeylerini etkilediğini belirtmişlerdir.

Bununla birlikte Tait, Padget ve Baldwin'e (1989) göre çocuklarda mutlulukla ilişkili olan faktörler, ergenlerin ve yetişkinlerdekinden farklı olabilir çünkü yetişkinlerde mutluluk ile ilişkili çeşitli faktörler çocuklara uygulanamaz. Dolayısıyla yetişkinlerin mutluluğunu etkileyebilecek yaşam deneyimlerinden çocuklar yoksundurlar. Örneğin, iş doyumu (Tait ve ark. 1989), evlilik (Headey, Veenhoven ve Wearing, 1991) ve çocuk sahibi olmak (Efklides, Kalaitzidou ve Chankin, 2003) gibi değişkenler çocuklar için geçerli değildir.

Proctor, Linley ve Maltby (2009) göre ilişkiler ve ilişkilerin niteliği ergenlerin mutlulukları ile güçlü bir şekilde ilişkili bulunmuştur ki ergenlerin mutluluklarında özellikle etkili olan bu ilişkiler ebeveyn, arkadaş ve kardeşlerle kurulan ilişkilerdir. Dolayısıyla çocukların ve ergenlerin kendilerini mutlu hissetmelerinde ailenin de önemli bir faktör olduğu görülmektedir (Bradshaw, Hoelscher ve Richardson, 2007; Goswami, 2012; Huebner, 1991; Park, 2004; Veenhoven, 1984). Anne-babaların çocukları ile iyi ilişkiler kurmaları, ilişkilerin tutarlı ve güçlü olmasının, destekleyici ebeveyn sahip olmanın çocukların ve ergenlerin mutluluk düzeyini arttırdığı belirlenmiştir (Oberle, Schonert-Reichl ve Zumbo, 2011; Park, 2004; Valois, Zulling, Huebner ve Drane, 2009). Çocuklara onları mutlu eden şeylerin neler olduğu doğrudan sorulduğunda, aile ile ilişkilerin mutluluğun veya mutsuzluğun eşlik ettiği en baskın yanıt olduğu görülmüştür (Chaplain 2009; Thoilliez 2011). Diğer bir ilişki şekli olan kardeş ilişkileri ise insanların yaşamları boyunca sahip oldukları en uzun süreli ilişkilerdir (Cicirelli, 2013). Kardeşlik desteği özellikle ergenlik döneminden başlayarak gelişmekte olan bireyin yaşamında yüksek yaşam memnuniyeti ile ilişkili bulunmuştur. Kardeşlik, özellikle erken yetişkinlik döneminde düşük düzeyde olan baba ve arkadaşlık desteğini telafi edebilme özelliğine de sahip (Milevsky, 2005) olduğu gibi ayrıca evde yaşanabilecek çatışmaların etkilerini de telafi edebilme özelliği sağlayan bir ilişkidir (Yucel ve Yuan, 2016). Dolayısıyla aile üyeleri, arkadaşlık ilişkisi ve kişilerarası ilişkilerin öğrenilmesi ve gelişmesinde de önemli bir işleve sahiptir (Mendelson ve Aboud, 1999). UNICEF'in Innocenti Araştırma Merkezi tarafından 2007 yılında 21 ülkede çocukların mutluluğunu etkileyen faktörleri araştırdığı çalışmasında aile ilişkileri ve arkadaşlık ilişkilerinin çocukların uzun dönemli duygusal ve ruhsal gelişimlerinde çok önemli bir rolünün olduğu vurgulanmıştır (UNICEF Office of Research, Innocenti Report Card 7, 2007). Arkadaşlar veya akranlar, ergenlerin yaşam memnuniyetini etkileyen ailenin dışındaki sosyal kaynaklardır (Huebner, 1991). Huebner (1991) kişilerarası ilişkilerin ve kişilerarası çevresel değişkenlerin gençlerin yaşam memnuniyetinde daha fazla ilişkili olduğuna değinmektedir. Hayatından memnun ve mutlu olan bireylerin iyi birer problem çözücü oldukları, daha iyi iş performansı gösterme, anlamlı sosyal ilişkilere sahip olma, affetme ve cömertlik gibi erdemleri gösterme ile stresli durumlarda daha dirençli olmanın yanında hem ruh sağlığı hem de fiziksel sağlık açısından daha iyi durumda oldukları ifade edilmektedir (Veenhoven, 1989). Daha düşük yaşam doyumuna sahip olan çocukların depresyon gibi farklı psikolojik rahatsızlıklar açısından bir risk grubunda yer aldıkları çalışma sonuçlarında görülmektedir (Furr ve Funder, 1998; Lewinsohn, Redner ve Seeley, 1991).

Griffin (2002) akran ilişkilerinin yaşam memnuniyetindeki en önemli faktör olduğunu ifade etmektedir (akt.: Park, 2004). Yüksek arkadaşlık niteliği, ergenler arasında daha yüksek yaşam memnuniyeti ile ilişkili bulunmuştur

(Raboteg-Saric ve Sakic, 2014). Benzer şekilde, olumlu akran ilişkileri de erken ergenlik döneminde daha yüksek yaşam memnuniyeti ile ilişkilidir (Nickerson ve Nagle, 2004). Yapılan bir başka çalışmada sosyal etkileşimin niteliğinin artmasının Japon ergenlerin mutluluk düzeyini artırdığı görülmüştür (Makino ve Tagami, 1998). Çocukların ve ergenlerin aileleri ve akranları, öğretmenleri ve diğer yetişkinlerle daha güçlü, derin ve yakın ilişkiler kurmasını sağlayacak sosyal etkileşim fırsatını yaratılmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla çocukların ve ergenlerin diğer insanlarla kurmuş oldukları sosyal ilişkileri oldukça önemlidir.

Yun Lee'ye (2008) göre arkadaşlık, her iki tarafın karşılıklı onaylaması ile oluşan gönüllü bir ilişki olarak kabul edilmektedir. Bir başka tanıma göre arkadaşlık, bilgi alma ve bilgi verme, sorumlulukların tamamlanmasında yardımlaşma, entelektüel uyarılma, duygusal destek olma gibi sosyal ve duygusal ihtiyaçları karşılayan önemli bir ilişki olarak tanımlanmaktadır (Agnor, 2009). Arkadaşlık ilişkisi çocuğun evinde karşılanamayan en önemli gereksinimlerinden biridir (Yörükoğlu, 1998; Yörükoğlu, 2000). En sağlıklı ailenin bile çocuğuna veremeyeceği tek şey arkadaşlıktır. Arkadaşsızlığın yaratacağı yalnızlık ve eksiklik duygusunu aileden gelen sevgi (Yörükoğlu, 2000) ve çocuğun sahip olduğu oyuncaklar ise giderememektedir (Thoilliez, 2011). Çocuklar içinde buldukları grup tarafından asgari düzeyde de olsa kabul edilmek isterler. Yani yalnızca akranlarıyla yeterince iyi ilişkiler içinde olmaları gerekmektedir (Baker, 2009; Thompson, Grace ve Cohen, 2002). Fox ve Boulton'a (2006) göre tatmin edici düzeyde arkadaşlık ilişkisine sahip olmak akademik başarıya olumlu katkıda bulunmakta, Ladd'e (1990) göre sosyal adaptasyonu desteklemekte ve Diehl, Lemerise, Caverly, Ramsay ve Roberts'a (1998) göre okul performansını artırmaktadır. Ayrıca arkadaşlık, sosyal bir destek olarak hizmet sunmakta ve kurban edilen çocuklarda saldırganlığın etkisini azaltmaktadır. Açıkçası arkadaşlığın, zorbalığa karşı koruyucu bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Agnor, 2009). Yine Bollmer, Milich, Harris ve Maras (2005) çalışmalarında yüksek arkadaşlık niteliğinin zorbalığın kurban konumunda olan çocukları hem içselleştirme hem de dışsallaştırma problemlerine karşı koruduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

19. yüzyılın başlarında psikoloji alan yazınında, mutluluk ve memnuniyet gibi olumlu duygulara yönelik araştırmalar daha az iken depresyon, kaygı gibi olumsuz duygular üzerine araştırmalar yapıldığı görülmektedir. 1980'li yıllarda ise pozitif psikolojinin gelişimi ile birlikte mutluluk, iyi olma ve yaşam doyumu konusunda yapılan çalışmalar artmıştır. 1990'lı yılların sonlarına bakıldığında ise psikoloji alan yazınında bu konularda yapılan çalışmaların arttığı görülmektedir (Myers ve Deiner, 1995). Ülkemizde mutluluk üzerine yapılan araştırmaların yakın bir geçmişi olduğu ve yapılan çalışmaların yetişkinler ve üniversite öğrencileri üzerin de yoğunlukla yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmalarda çalışılan değişkenlerin yalnızlık (Dost, 2007), evlilik (Annak, 2005; Kublay ve Oktan, 2015), benlik saygısı (Doğan ve Eryılmaz, 2013; Saygın ve Arslan, 2009), kişilik özellikleri (Eryılmaz ve Ercan, 2011; Tosyalı, 2010) ve yaşam doyumu (Gülcan, 2014) olduğu görülmektedir.

Ancak yukarıda da anlatılmaya çalışıldığı gibi mutluluk üzerinde yapılan çalışmaların çoğunlukla yetişkinler üzerinde yapıldığı ve çocuklar üzerinde yapılan araştırmaların ise oldukça sınırlı olduğu dikkati çekmektedir ki Mahon ve Yarcheski (2002) çocuklarda mutluluk çalışmalarının yeterli olmadığı ve Park ve Peterson (2006) bu konunun ihmal edildiğini belirtmektedir. Oysaki Diener'e (2000) göre dünya genelinde insanların mutluluğa verdiği önem artıyor. Diener ve Lucas'ın (2004) 6 kıtada ve 48 ülkeden 10.157 katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında da ebeveynler sürekli olarak çocuklarının yüksek düzeyde mutlu olmalarını arzu ettiklerini bildirmişlerdir. Çoğu kültürde, insanların yaşamlarında başarılı olmaktan daha önemli olan unsurun mutlu hissetmek olduğunu belirtilmektedir. Çünkü mutlulukla ilgili kabul edilen birinci görüş; hayatımızda arzu edilen ve yaşamda ulaşmak istediğimiz en önemli amaç olduğudur (Gilman, Huebner ve Laughlin, 2000; Thoilliez, 2011).

İkinci olarak, mutluluğun doğrudan maddi koşullarla eşdeğer olmadığını biliyor olmamıza rağmen henüz hangi faktörlerin mutluluğu doğrudan etkilediği konusu net değildir (Thoillez, 2011). Dolayısıyla herkesin yaşamda mutlu olmak istediği düşünüldüğünde çocukların mutluluğuna etki eden faktörlerin araştırılmasının da önemli olduğu düşünülmektedir.

Mutluluğun birinci yapısı olan bilişsel (yaşam doyumu ile ilgili yargılar) yapıya nazaran arkadaşlığın mutluluğu daha güçlü bir şekilde etkileyebileceğini belirtilmektedir (Demir ve Özdemir, 2010; Demir ve Weitekamp, 2007). Dolayısıyla mutluluğun birbirinden farklı olan bilişsel ve duygusal yapılarını anlamak için bilimsel çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Schultz, Izard ve Bear'a (2004) göre çocukları mutlu eden faktörleri araştırmak için 9-12 yaş aralığı uygundur. Çünkü bu yaş aralığındaki çocuklar sosyal çevrelerindeki duyguları tanımlamak ve kullanmak için yeterince büyümüşlerdir. Bu yaş aralığındaki çocuklar genellikle duyguları anlarken çoklu bilgi kaynaklarını göz önünde bulundurabilme ve çeşitli duyguları anlayabilme yeteneğine sahiptir.

Mutluluk üzerinde doğrudan etkisi olabilecek değişkenlerden birisinin de, duygusal yapının içinde yer alan bireyin kurmuş olduğu ikili ilişkilerinden biri olan arkadaşlık olduğu düşünülmektedir. Çocuklarda bu ilişkinin doğasını belirleyerek, çocukların mutluluklarındaki bireysel faktörlerden birini anlayabilir ve çocukların mutluluk düzeylerini artırmak için stratejiler belirlenebilir. Bu çalışmanın temel amacı, 9-12 yaşları arasındaki çocukların mutluluklarının yordanmasında arkadaşlık niteliğinin etkisinin incelenmesidir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, öğrencilerin arkadaşlık niteliğinin mutluluğu ne derece yordadığını inceleyen ilişkisel tarama modelinde bir araştırmadır. Gürbüz ve Şahin'e (2016) göre ilişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. Bu doğrultuda bu araştırma ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır.

Çalışma Grubu

Çalışma 2017-2018 öğretim yılında Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan bir ilin merkez ilçesindeki 5 okulda öğrenim görmekte olan 558 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde uygun örnekleme (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012) yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubuna ait bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır. Ayrıca çalışma grubunun %59,3'ü kız (n=331) ve %40,7'si (n=227) erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 1

Çalışma Grubuna Ait Demografik Özellikler

Cinsiyet	3. Sınıf	4. Sınıf	5. sınıf	6. Sınıf	Toplam
Kız	51	73	87	120	331
Erkek	40	37	71	82	227
Toplam	91	107	158	202	558

Veri Toplama Araçları

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu aracılığıyla, katılımcıların cinsiyetleri, yaşları ve sınıf düzeylerine ilişkin bilgiler toplanmıştır. Araştırmada Arkadaşlık Niteliği Ölçeği ve Okul Çocuklarının Mutluluk Envanteri kullanılmıştır.

Arkadaşlık Niteliği Ölçeği (ANÖ): Asher ve Parker (1993) tarafından çocukların arkadaşlık niteliklerini belirlemek için geliştirilmiş olan ve Öztürk (2016) tarafından Türkçeye uyarlanmış, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçekte çocuklar, her bir madde ile ilgili tepkilerini 5'li bir dereceleme üzerinden

işaretlemektedirler. Bu dereceler (0) “Hiç doğru değil”, (1) “Biraz doğru”, (2) “Doğru”, (3) “Oldukça doğru”, (4) “Tamamen doğru” şeklindedir. Arkadaşlık niteliği ölçeği; kendini açma (örnek madde= arkadaşımla birbirimize söylediğimiz çok sayıda sırrı hatırlıyorum), çatışma (örnek madde = Arkadaşımla çok tartışırız), onaylama ve destekleme (örnek madde= Arkadaşım fikirlerimle ilgili, kendimi iyi hissetmemi sağlar), dostluk ve eşlik etme (örnek madde= arkadaşımla daima birbirimizi (oyunlarda, etkinliklerde) eş olarak seçeriz), güven (örnek madde= Sözünde durmak konusunda arkadaşıma her zaman güvenirim), yardım ve rehberlik (örnek madde= Arkadaşımla birbirimize günlük işlerde ve diğer birçok şeyde yardımcı oluruz) olmak üzere altı boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 132, en düşük puan 33’tür. Arkadaşlık Niteliği Ölçeğinden alınan yüksek puan arkadaşlık niteliğinin yüksek olduğunun göstergesidir. Envanterin güvenilirliği için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ölçeğin tümü için .89 iken, test tekrar test güvenilirliği ölçeğin toplamı için .92 olarak saptanmıştır. Envanterin yapı geçerliliği çalışması için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi çalışmaları yapılmıştır. Altı faktörün açıkladığı toplam varyans %51’dir. Madde faktör yükleri .42 ile .87 arasındadır. Modele ilişkin uyum indeksleri incelendiğinde RMSEA= .042, GFI= .92, AGFI= .90, CFI= .92, NNFI= .91, SRMR= .04, RMR= .069, PGFI= .78, PNFI= .78 olarak bulunmuştur (Öztürk, 2016).

Okul Çocuklarının Mutluluk Envanteri (OÇME): Ivens (2007) tarafından okul çocuklarının okuldaki mutluluk düzeylerini belirlemek için geliştirilmiş ve Telef (2014) tarafından Türkçe’ye uyarlanmış, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçme aracı 8 ile 15 yaş aralığında çocuklara bireysel ya da grup olarak uygulanabilmektedir. Envanterden alınan yüksek puanlar mutluluk düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Envanter 15 olumlu (Örnek: Okula gelmeyi istedim) ve 15 olumsuz (Örnek: Mutsuzdum) olmak üzere 30 maddeden oluşmaktadır. 15 olumsuz madde tersten puanlanarak toplam puan elde edilmektedir. Ölçekteki her madde 1 ile 4 puan arasında puanlanmaktadır. Envanterin güvenilirliği için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .92 olarak saptanmıştır. Envanterin yapı geçerliliği çalışması için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi çalışmaları yapılmıştır. İki faktörün açıkladığı toplam varyans %39’dur. Madde faktör yükleri .45 ile .68 arasındadır. Modele ilişkin uyum indeksleri incelendiğinde RMSEA= .06, SRMR= .05, NFI= .93, CFI= .96, RFI= .93 ve IFI= .96 olarak bulunmuştur. Madde analizi sonucunda madde toplam korelasyonları .30 ve daha yüksek ve t değerlerinin anlamlı olduğu görülmüştür (Telef, 2014).

Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları araştırmacı tarafından bir araya getirilerek 2017-2018 öğretim yılının bahar döneminde öğrencilerin sınıflarında, bir ders saati içerisinde gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra uygulanmıştır. Verilerin analizi aşamasına geçilmeden önce veriler analiz için hazırlanmıştır. Araştırmada başlangıçta 850 öğrenciye ulaşılmıştır. Uygulamada her iki ölçme aracına iki ayrı kontrol maddesi konularak öğrencilerin ölçeği okuyarak doldurup doldurmadıkları kontrol edilmeye çalışılmış ve veri seti oluşturulurken kontrol maddelerini yanlış dolduran öğrenciler veri setine dâhil edilmemişlerdir. Kontrol maddelerini yanlış dolduran öğrenciler veri setinden çıkarıldıktan sonra veri setinde 581 öğrenci olduğu görülmüştür.

Çocukların arkadaşlık nitelik düzeylerinin öğrencilerin mutluluklarını yordama düzeyini incelemek için çoklu regresyon analiz yöntemi kullanılmıştır. Çoklu regresyon analizi en az aralık ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenleri gerektirir. Ayrıca regresyon analizi için değişkenler çok değişkenli normal dağılım göstermelidir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Analizlere geçilmeden önce belirtilen çoklu doğrusal regresyon analizi varsayımları sırasıyla incelenmiştir. Verilerin analize hazırlık aşamasında tek yönlü uç değerler incelenmiştir. Tek yönlü uç değerlerin incelenmesinde standardize edilmiş Z puanlarına bakılmıştır. Z puan aralığının -3 ve +3 puan

aralığında olması gerekmektedir (Çokluk ve diğ., 2012). Standardize edilmiş Z puanlarında -3 ve +3 puan aralığı dışında veriler veri setinden çıkarılmıştır. Yine normallik ölçütün sağlanabilmesi için Çarpıklık (Skewness) ve Basıklık (Kurtosis) katsayıları ile test edilmiş. Bu yapılan işlemler sonucunda normalliğin sağlanabilmesi için uç değerler veri setinden çıkarılması sonucunda 558 öğrenci veri setinde kalmıştır.

Arkadaşlık Niteliği ölçeği kendini açma, çatışma, onaylama ve destekleme, dostluk ve eşlik etme, güven, yardım ve rehberlik alt boyutları ve okul çocuklarının mutluluk puanlarına ilişkin çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiş alt boyutlara ilişkin katsayısının +1 ve -1 aralığında kaldığı gözlenmiştir. Ayrıca yordayıcı değişkenlerin kendi aralarında çoklu bağlantılılık sorunu olup olmadığına yordayıcı değişkenler arası korelasyon değerleri, tolerans değerleri ve varyans büyütme faktör (VIF) değerleri incelenerek karar verileceği (Can, 2014) için bu değerlere bakılmış ve modeldeki korelasyon değerleri incelendiğinde yordayıcı değişkenlerin çoklu bağlantılılık sorunu taşımadığı görülmüştür. Elde edilen bulgular doğrultusunda Aşamalı Regresyon Analizinin tüm varsayımlarının karşılandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, ölçeklerden elde edilen puanlara uygulanan aşamalı (stepwise) çoklu regresyon analiz-sonuçlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler ve değişkenler arasındaki ilişki Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Değişkenlere ilişkin Korelasyon, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	1	1a	1b	1c	1d	1e	1f	2
1. Toplam ANÖ	1	.81**	.46**	.84**	.76**	.91**	.65**	.33**
1.a. Kendini açma		1	.21**	.57**	.51**	.70**	.46**	.17**
1.b. Çatışma			1	.35**	.29**	.36**	.19**	.31**
1.c. Onaylama				1	.62**	.69**	.48**	.38**
1.d. Dostluk					1	.62**	.42**	.23**
1.e. Güven						1	.54**	.28**
1.f. Yardım							1	.15**
2. Toplam OÇME								1
Ortalama	93.73	16.08	13.47	17.02	10.27	30.62	6.25	102.39
Standart sapma	23.67	5.89	2.77	5.68	4.02	8.37	3.15	12.68

**p<.001 ANÖ= Arkadaşlık Niteliği Ölçeği, OÇME= Okul Çocuklarının Mutluluk Envanteri

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğrencilerin arkadaşlık niteliği toplam puanı ile mutluluk puanları arasında pozitif yönde (r= .33) anlamlı ilişki elde edilmiştir. Arkadaşlık niteliği ölçeğinin alt boyutlarından olan kendini açma ile mutluluk puanları arasında pozitif yönde (r=.17) anlamlı ilişki elde edilmiştir. Arkadaşlık niteliği ölçeğinin bir diğer alt boyutu olan çatışma ile mutluluk puanları arasında pozitif yönde (r=.31) anlamlı ilişki elde edilmiştir. Arkadaşlık niteliği ölçeğinin alt boyutlarından olan onaylama ve destekleme ile mutluluk puanları arasında pozitif yönde (r=.38) anlamlı ilişki elde edilmiştir. Arkadaşlık niteliği ölçeğinin alt boyutlarından olan dostluk ve eşlik etme ile mutluluk puanları arasında pozitif yönde (r=.23) anlamlı ilişki elde edilmiştir. Arkadaşlık niteliği ölçeğinin alt boyutlarından olan güven ile mutluluk puanları arasında pozitif yönde (r=.28) anlamlı ilişki elde edilmiştir. Arkadaşlık niteliği ölçeğinin son alt boyutu olan yardım ve rehberlik ile mutluluk puanları arasında (r=.15) anlamlı ilişki elde edilmiştir. Tablo-2 incelendiğinde, arkadaşlık niteliği ile mutluluk arasındaki korelasyon değerlerinin .15 ile .38 arasında değiştiği görülmektedir.

Arkadaşlık niteliği alt boyutları (kendini açma, çatışma, onaylama ve destekleme, dostluk ve eşlik etme, güven ve yardım ve rehberlik) 9-12 yaş aralığındaki öğrencilerinin mutluluk düzeylerini manidar düzeyde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla kurulan regresyon modeli analiz sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Arkadaşlık Niteliği Ölçeği Alt Boyutları- Mutluluk Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	SH	β	t	R	R ²	F
Sabit	78.45	2.6161		29.987			
Kendini açma	-.188	.119	.087	-1.578*	.373	.139	44.74
Çatışma	.917	.192	.200	4.767*	.373	.158	34.63
Onaylama ve destekleme	.768	.131	.344	5.881*	.397	.186	31.64
Dostluk ve eşlik etme	-.053	.166	-.017	-.321*	.432	.186	25.30
Güven	.105	.101	.069	1.031*	.434	.189	21.35
Yardım ve rehberlik	-.179	.188	-.045	-.951*	.434	.189	21.35
Toplam (ANÖ)	.179	.021	.334	8.353*	.334	.111	69.77

*p<.05 Bağımlı değişken: Mutluluk ANÖ= Arkadaşlık Niteliği Ölçeği

Tablo 3 incelendiğinde onaylama ve destekleme, çatışma, kendini açma, güven, yardım ve rehberlik, dostluk ve eşlik etme bağımlı değişken durumundaki mutluluk değişkenine ait varyansı % 19 oranında açıklamaktadır. Regresyon modelinin anlamlılığını test eden ANOVA testi sonucundaki p değeri .01'den küçük olduğu için (p=.000), yordanan değişkenle yordayıcı değişkenler arasındaki ilişki .01 düzeyinde manidardır. Yapılan analiz sonucunda Regresyon modelinin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

Çoklu doğrusal regresyon analizinde, farklı ölçme birimleri ve varyanslara sahip bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkene ilişkin görelî önem sıralarını yorumlamada standardize edilmiş regresyon katsayıları olan β (beta) değerlerine, işaretlerine dikkat etmeksizin bakılmaktadır. En yüksek beta değerine sahip olan değişken görelî olarak en önemli yordayıcıdır (Büyüköztürk, 2002). Tablo 4'te verilen standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin, ortaokul öğrencilerinin mutluluk düzeyleri üzerindeki görelî önem sırası; onaylama ve destekleme ($\beta =.344$), çatışma ($\beta=.200$), kendini açma ($\beta=-.087$), güven ($\beta=.069$), yardım ve rehberlik ($\beta=.045$) ve dostluk ve eşlik etme ($\beta=-.017$) olarak sıralanmaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığa ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde yordayıcı tüm değişkenler içerisinde, kendini açma ($t=-1.578$, $p=.115$), çatışma ($t=4.767$, $p=.000$), onaylama ve destekleme ($t=5.881$, $p=.000$), dostluk ve eşlik etme ($t=-.321$, $p=.748$), güven ($t=1.031$, $p=.303$), yardım ve rehberlik ($t=-.951$, $p=.342$) şeklinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla t testi sonuçları incelendiğinde mutluluk ile onaylama ve destekleme ile çatışma alt boyutları arasındaki ilişki $p < 0.01$ düzeyinde olumlu yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Kendini açma, güven, yardım ve rehberlik, dostluk ve eşlik etme arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu bulgudan hareketle kendini açma, güven, yardım ve rehberlik, dostluk ve eşlik etme ise çocukların mutluluk düzeylerini anlamlı olarak yordamadığı görülmüştür.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada, arkadaşlık niteliğinin 9-12 yaş arası öğrencilerin mutluluk düzeylerini yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Bu araştırmadan elde edilen bulguya göre ilkökul (3. ve 4. sınıf) ve ortaokul (5. ve 6.sınıf) öğrencilerinin arkadaşlık niteliği ile mutluluk düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre çocukların arkadaşlık nitelik düzeyi arttıkça mutluluk düzeylerinin de arttığı söylenebilir. Araştırmadan elde edilen diğer bulguya göre, 9-12 yaşları arasındaki çocukların mutluluğunu arkadaşlık niteliğinin alt boyutları olan

onaylama ve destekleme ile çatışma olumlu yönde yordamaktadır. Dostluk ve eşlik etme, güven, kendini açma, yardım ve rehberliğin ise mutluluk düzeyinin anlamlı birer yordayıcısı değildir.

Öğrencilerin arkadaşlık niteliği ile mutluluk düzeyleri arasında anlamlı ilişkilerin olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda, Arkadaşlık niteliği ölçeği toplam puanı ile mutluluk ölçeği toplam puanları arasında genel olarak orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir.

Bu durum, arkadaşlık ilişkilerinde çocukların hissettikleri nitelik düzeyinin yüksek olmasının öğrencilerin mutluluk düzeylerini de olumlu şekilde etkileyeceğinin bir göstergesi sayılabilir. Arkadaşlık niteliği ölçeğinin onaylama ve destekleme ile çatışma alt boyutları ile mutluluk puanları arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Arkadaşlık niteliği ölçeğinin yardım ve rehberlik, kendini açma, dostluk ve eşlik etme, güven alt boyutu ile mutluluk puanları arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum sosyal ilişkilerin iki önemli unsuru olan onaylanma ihtiyacının ve çatışma çözmenin çocukların mutluluklarını olumlu anlamda etkilemiş olabileceğini göstermektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde, araştırma sonucunda elde edilen bu bulguyu destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Thoilliez (2011) 6-12 yaş aralığında 817 çocuğun katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmasında, mutluluğun doğal yaşam alanının arkadaşlık ilişkilerinde olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Yurt dışında yapılan deneysel çalışmalar yakın arkadaşlık yaşantıları ile bireylerin mutlulukları arasında güçlü bir ilişki olduğunu ve yakın arkadaşlık ilişkilerinin bireyin mutlu olmasını yordayabileceğini ortaya koymuştur. Araştırmalar, bir arkadaşına sahip olmanın genel arkadaşlık niteliğiyle ilişkili olduğunu ve aynı zamanda arkadaşlık yaşantılarında yakın olma ve destek görmeye arkadaşlık ilişkilerinden memnun olmanın bireyin mutluluğu ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Mutlulukta arkadaşlığın merkezi bir role sahip olduğunu birebir ortaya koyan araştırma bulguları vardır (Demir, Özdemir ve Weitekamp, 2007; Demir, Özen, Doğan, Bilyk ve Tyrell, 2011; Hussong, 2000). Demir ve Weitekamp'a (2007) göre yakın ilişkiler bireyin kişiliğini etkilemesinin de ötesinde bireylerin mutluluğuna katkıda bulunmaktadır. Deci, Guardia, Moller, Scheiner ve Ryan (2006) sosyal ilişkilerdeki niteliğin yüksek düzeyde olması ile mutluluk arasında yakın bir ilişki olduğuna değinmektedirler. Diener ve Seligman (2002), Lyubomirsky, Tkach ve DiMatteo (2006) bir arkadaştan memnun olma ve yakın olmanın mutlulukla ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Bu araştırma bulgusunu destekleyen bir başka çalışmada Froding ve Peterson (2012) arkadaşlık ile mutluluk arasında ilişki olduğunu ifade etmektedirler. Froding ve Peterson'ın (2012) yaptıkları çalışmalarını Aristote'nun çalışmaları ve düşünceleri biçimlendirmiştir. Aristote teorisinde, insanların mutlu olmalarında arkadaşlığın önemli bir kavram olduğunu ileri sürmektedir. Teoriye göre insanların arkadaşına ve yakın arkadaşına gereksinimleri vardır. Bu teori, sosyal aktiviteleri paylaşmanın yaşamda tek başına olmaktan daha üstün ve iyi olduğunu ileri sürmektedir. Arkadaşlık ilişkisini başlatmanın ve sürdürmenin kişinin mutluluğuna katkıda bulunduğunu ve temel bir gereksinimi karşıladığını belirtilmektedir (Baumeister ve Leary, 1995; Cooper, Okamura ve Gurka, 1992; Demir ve Davidson, 2013). Holder ve Coleman (2008) 9-12 yaşları arasındaki 432 Kanadalı çocuk ve ebeveynlerin katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmasında seçilen dört sosyal ilişki kategorisinden (aile ile etkileşime girme, arkadaşlarla etkileşim kurma, akranlarıyla olumsuz ilişki kurma ve başkalarına kötü davranma gibi) her birinin çocukların mutluluğuna önemli bir katkı sağladığını tespit etmişlerdir. Hem olumlu hem de olumsuz etkileşimler dahil olmak üzere sosyal ilişkilerin çoklu boyutlarının çocukların mutluluğu ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Çalışmada 9-12 yaşları arasında arkadaşları ile birlikte zaman geçiren çocukların diğer çocuklara oranla kendilerini daha mutlu hissettikleri görülmüştür. Goswami (2012) 4673 çocuk ve ergen üzerinde yaptığı çalışmasında, aile ilişkilerinden sonra arkadaşlık ilişkilerinin ikinci sırada

çocuklarının mutluluğu ile güçlü bir ilişkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Dolayısıyla çocukların sosyal ilişkilerde yaşayacakları başarısızlık ise mutluluk düzeylerinde negatif bir etki yaratmaktadır. Yukarıda yer verilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, arkadaşlık niteliğinin çocukların mutluluklarına katkısının olduğu sonucuna varılabilir.

Arkadaşlık niteliğinin alt boyutlarından olan onaylama ve destekleme, mutluluğun en güçlü yordayıcısı olarak dikkat çekmektedir. Bu alt boyut çocukların birbirlerini ne kadar destekleyip onayladıklarını yansıtmaktadır. Alan yazında çocukların mutlulukları ile onaylama ve destekleme ilişkisini ele alan çalışmaların sınırlı olması ile birlikte yetişkinler üzerinde yapılan bir çalışma Demir ve Weitekamp (2007) tarafından yapılmıştır. 300'ü kadın 423 genç yetişkin üzerinde yaptıkları çalışmalarında arkadaşlık niteliğinin boyutlarından olan onaylama ve desteklemenin mutluluğun en önemli yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Thoilliez (2011) çocukların arkadaşlık ilişkisinde onaylanmamalarının mutluluklarını olumsuz şekilde etkilediği görülmüştür. Bir başka çalışmada Gladow ve Ray (1986) arkadaşın desteğini almakla mutluluğun ilişkili olduğunu vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla arkadaşlık ilişkisindeki onaylama ve desteklemenin artması sonucunda çocukların kendilerini daha mutlu hissedecekleri sonucuna varılabilir.

Araştırma bulgularına göre mutluluğu olumlu yönde yordayan diğer arkadaşlık niteliği alt boyutu çatışmadır. Bu alt boyut çocukların birbirleri ile anlaşmazlık yaşayıp yaşamadığını yansıtmaktadır. Laursen'e (1993) göre sosyal ilişkilerde bireylerin çatışma yaşamaları kaçınılmaz bir durumdur. Yaşanan bu çatışmalar hem ilişkiler için tehlikeli olabileceği gibi hem de ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayabilir. Dolayısıyla çatışmaların hem pozitif hem de negatif etkisinin olduğu ifade edilmektedir. Yun Lee'ye (2008) göre arkadaşlarda zaman zaman kendi aralarında tartışabilir ya da anlaşmazlık yaşayabilir. Bu yüzden çatışmanın varlığı, arkadaşlığın niteliği ile ilişkilidir. Leung'a (2007) göre arkadaşlar tanıdıkları kişilerden daha fazla çatışmayı arkadaşları ile yaşarlar ancak özelliklerinin farklı olduğunun altının çizilmesi gerekir. Arkadaşların kendi aralarında yaşadıkları çatışmaların şiddeti daha azdır ve uzlaşmayı sağlamak müzakereler yapmak gibi çeşitli yöntemlerle çatışmaları çözmek noktasında daha fazla sorumluluk alırlar. Dolayısıyla Agnor (2009) başarılı arkadaşlıklarda da çatışmalar yaşanır ancak yaşanan çatışmalar hızlı bir şekilde çözüme ulaştığı için bu durum rahatsız edici olmadığı gibi aksine ilişkileri derinleştirir. Bu derinleştirme de öğrencilerin mutluluk düzeylerinde pozitif etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Joshi ve Ferris (2002) 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin çatışma nedenlerini araştırmıştır. Bu yaş dönemindeki çatışmaların, arkadaşlar arasındaki beklentilerden oluşabileceğini hatta arkadaşlık üzerinde bunun olumlu bir etkiye sahip olabileceği bulgusuna ulaşmışlardır. Demir ve Weitekamp (2007), Hussong (2000) araştırmalarında arkadaşlık niteliği ve çatışmanın genç yetişkin ve ergenlerin mutlulukları ile ilişkili olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Yukarıda verilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde pozitif etkiye sahip olan çatışmanın, arkadaşlık ilişkilerinde bireylerin mutluluk seviyelerini etkilediği sonucuna varılabilir.

Dostluk ve eşlik etme alt boyutunun mutluluğu anlamlı düzeyde yordamaması da araştırmanın diğer bir bulgusudur. Arkadaşlık ilişkilerinde dostluk ve eşlik etme boyutu çocukların birbirleri ile ne kadar zaman geçirdiklerini yansıtmaktadır. Csikszentmihalyi ve Hunter'ın (2003) çalışmalarında çocuklarının arkadaşları ile ilişkilerinde en büyük mutluluk kaynaklarından olduğu düşünülen eşlik etmenin çocukların mutluluklarında en düşük etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ve bu bulgu araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Ancak, Baldassare, Rosenfield ve Rook (1984) tarafından yapılan çalışmada, bu araştırmanın sonuçlarını desteklemeyen biçimde eşlik etme, mutluluk ve bir arkadaşın desteğini almak arasında bir ilişki olduğunu ve eşlik etmenin arkadaşlık ilişkisinde mutluluğun en önemli yordayıcı olduğu bulunmuştur. Demir ve diğerleri (2007)

çalışmalarında, arkadaşlığın eşlik etmeyi sağlaması ve eğlendirici yönünü vurgulamaktadırlar. Bu bakış açısına göre arkadaşlarıyla birlikte vakit geçiren ve bir araya gelerek hoşlandıkları aktiviteleri yapmaları çocukların bireysel mutluluklarına katkı sağlamaktadır. Cooper ve diğerleri (1992) arkadaşlarla zaman geçirme ve arkadaşlarıyla keyifli aktivitelerde bulunma ile mutluluğun ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Lyubomirsky, Sheldon ve Schkade (2005) etkinlikte bulunmanın önemli bir mutluluk kaynağı olduğuna değinmektedirler. Yukarıda da ifade edildiği gibi dostluk ve eşlik etme boyutu çocukların birbirleri ile ne kadar zaman geçirdiklerini yansıtmaktadır. Çocuklar, ergenlik döneme girdikten sonra aile üyeleri ile daha az zaman geçirmeye akranları ile daha fazla zaman geçirmeye başladıkları (Glass, 2008; Marion, 2008) için 9-12 yaşları arasındaki çocukların ilişkilerinin önemli bir parçasını oluşturmuyor olması nedeniyle çocukların mutluluk düzeylerini yordamaması da bu araştırma sonucunu açıklar niteliktedir.

Araştırma sonuçlarına göre mutluluğu anlamlı düzeyde yordamayan diğer bir boyut ise kendini açmadır. Bu alt boyut çocukların kendilerini açma ve sırları paylaşmada yaptıklarını ifade etmektedir. Kendini açma kişinin, bir diğer kişiye düşüncelerini, duygularını ve geçmiş deneyimlerini aktarmasını içeren bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Waring, Holden ve Wesley, 1998). Uygun kendini açmanın ise güven, samimiyet ve gizlilik öğeleriyle ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Ağlamaz, 2006). Alan yazında çocukların mutlulukları ile kendini açma ilişkisini ele alan bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte üniversite öğrencilerinde Şahin (2010) ve lise öğrencilerinde Baytemir (2014) kendini açma ile mutluluk arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. . Jourard'a (1964) göre kendini açma, çocuklukta gelişen bir davranış olsa da özellikle ergenlikteki ilişkilerin önemli bir parçasını (akt. Gültekin, 2001) oluşturuyor olması nedeniyle çocukların mutluluk düzeylerini yordamaması da bu araştırma sonucunu açıklar niteliktedir.

Araştırma sonuçlarına göre mutluluğu anlamlı düzeyde yordamayan diğer bir boyut ise yardım ve rehberliktir. Yardım ve rehberlik boyutu çocukların okul çalışmaları ve diğer görevlerde birbirlerine destek olma sürecini yansıtmaktadır. Alan yazında da arkadaşların tanıdıkları diğer kişilere oranla kendi aralarında daha fazla yardımlaşmaları vurgulanmaktadır (Agnor, 2009). Çocukların mutlulukları ile yardım ve rehberlik ilişkisini ele alan bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada Brannan, Biswas-Diener, Mohr, Mortazavi ve Stein (2013), elde edilen bulguların bu araştırmanın sonuçları ile kısmen benzer olduğu görülmüştür. Brannan ve diğerleri (2013) çalışmalarında İran, Ürdün ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üniversite öğrencileri arasında aile ve arkadaşlardan alınan desteğin mutlulukla olan ilişkisini değerlendirmiş ve İran hariç Ürdün ve Amerika Birleşik Devletlerinde arkadaşlık desteğinin mutlulukla ilişkili olduğu bulunmuştur. Spencer ve Pahl (2006) bazen arkadaşların iş bulmak ya da zor zamanlarda destek sağlayan bir kaynak olabileceğini, bazen de bu gibi durumlarda arkadaşlığın daha az destek sunabileceğine değinmiştir. Bir başka ilişki şekli olan, aile ilişkileri sosyal ve duygusal destek sağlamasıyla mutluluğu beslemektedir (Veenhoven, 1984). Dolayısıyla 9-12 yaş arasında yer alan çocukların bu desteği ailelerinde aldıkları düşünüldüğünde bu durum yardım ve rehberlik boyutunun çocukların mutluluk düzeylerini yordamamasını açıklamaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre mutluluğu anlamlı düzeyde yordamayan diğer bir boyut ise güvendir. Arkadaşlık ilişkisinde gizliliğin ihlal edilmediğinden emin olmak için güven gereklidir (Barbalet, 2009). Ryff (1989) kişilerarası ilişkilerdeki güven kavramının ikili ilişkilerde önemli olduğunu vurgulamaktadır. Yun Lee'ye (2008) göre arkadaşlar kendi aralarında ortaya çıkabilecek sorunlara ya da çatışmalara rağmen birbirlerine güvenirlere. Dolayısıyla arkadaşlık ilişkisi, tanıdık olan insanlarla kurulan ilişkilerden daha fazla güvende hissetme duygusu sağlamaktadır (Agnor, 2009; Leung, 2007). Van der Horst ve Coffe (2010) mutluluk üzerine yapılan araştırmalarda

arkadaşlık ilişkisinin daha fazla güvende hissetmeyi sağlaması sayesinde bireylerin mutlulukları ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ancak gelişimsel süreç içerisinde ergenlik dönemindeki ve ergenlik öncesi dönemdeki çocukların arkadaşlık ilişkilerinde birtakım farklılıklar oluşabilmektedir. Arkadaşlık özelliklerinden olan samimiyet ve güven ergenlik dönemindeki arkadaşlık ilişkilerde daha belirgin olarak dikkat çekmesi nedeniyle (Selman, 1980; Sullivan,1953) ön ergenlik döneminde bulunan çocukların mutluluklarını yordamadığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak 9-12 yaş aralığında yer alan öğrencilerin arkadaşlık niteliklerinin mutluluklarını yordadığı görülmektedir. Dolayısıyla arkadaşlık ilişkisi bireyin mutluluk kaynaklarından birisini oluşturmaktadır (Myers, 2000). Her yaş döneminde olduğu gibi bu yaş aralığında yer alan öğrencilerin de kendilerini mutlu hissetmelerinin yaşamlarının pek çok alanına olumlu yansımalarının olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular çerçevesinde bazı önerilerde bulunulabilir. İlk olarak arkadaşlık niteliği ile mutluluk arasındaki ilişkinin anlamlı düzeyde çıkması bulgusundan hareketle öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini geliştirebilmek için psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarında gerekli planlamaların yapılması önerisinde bulunulabilir. 9-12 yaş aralığında yer alan öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilmesi için öğrencilere ve hatta konunun önemini vurgulamak ve farkındalık oluşturabilmek için velilere ve öğretmenlere yönelik bilgilendirici çalışmaların yapılması, ayrıca öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri kurmaları ve sürdürmelerini geliştirecek psiko-eğitim çalışmalarının okul rehberlik servislerinde çalışan psikolojik danışmanlar tarafından yapılması önerilmektedir. İkinci olarak mutluluk kavramı birçok bilim dalının inceleme alanına giriyor olmasına rağmen ülkemizde çocuklar üzerinde yapılan yurt içi araştırmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Çocukların mutluluğu ile ilişkili farklı değişkenlerin araştırılması bu konudaki literatürü destekleyecektir. Araştırmada arkadaşlık niteliğinin alt boyutlarından olan kendini açma, dostluk ve eşlik etme, güven, yardım ve rehberliğin çocukların mutluluklarına anlamlı katkılarının olması beklenmekteydi. Ancak bu boyutların yapılan analiz sonrasında mutluluğun güçlü yordayıcıları olmadığı görülmektedir. Bu nedenle benzer araştırmaların farklı gruplarda ve farklı kültürel yapılarda tekrarlanarak dış geçerliğin artırılması araştırmacı tarafından önerilmektedir.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı sınırlıkları da bulunmaktadır. Sınırlıkların ilki, bu araştırma sadece tek bir kültürü temsil etmektedir. Oysaki mutluluk düzeyleri ile mutluluğun belirleyicileri kültürel farklılıklara sahiptir. Dolayısıyla kültürün, mutluluk ile çocukların arkadaşlık ilişkileri üzerindeki etkisinin dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir. Çocukların mutluluklarında ve yaşam memnuniyetlerinde kültürel (Park ve Huebner, 2005) ve ırksal farklılıklar olduğu görülmektedir (Terry ve Huebner, 1995). Ayrıca araştırmanın çalışma grubu 9-12 yaş aralığında olan ön ergenlik döneminde olan çocuklardan oluştuğu için, elde edilen bulgular diğer yaş grubundaki çocuklara genellenemez. Mutlulukla ilişkili olan arkadaşlık ilişkisinin özellikleri ve ilişkideki dinamikler farklı yaş gruplarında farklılaşabilir. Dolayısıyla bu yaş aralığı dışındaki çocukların arkadaşlık niteliklerinin mutluluklarını yordayıp yordamadığı bir başka araştırmanın çalışma konusu olabilir.

Kaynaklar

- Agnor, C. J. (2009). *A proposed model of friendship quality and attachment in preschool children*. Unpublished doctoral dissertation, Seattle Pacific University, Seattle.
- Ağlamaz, T. (2006). *Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

- Annak, B. (2005). *Sosyal destek, sosyal ağ, yaşam kalitesi ve yaşam doyumu: Duygu-durum ve anksiyete bozukluğu tanısı alan kişiler ve düzenli hemodiyaliz tedavisi gören hastalar açısından bir karşılaştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Baker, S. E. (2009). *An examination of friendship quality and affective representations of friendship in children perinatally infected with HIV, children with asthma and healthy children of HIV-positive mothers*. Unpublished doctoral dissertation, Central Michigan University, Michigan.
- Baldassare, M., Rosenfield, S., & Rook, K. (1984). The types of social relations predicting elderly well-being. *Research on Aging*, 6(4), 549–559.
- Barbalet, J. (2009). A characterization of trust, and its consequences. *Theory and Society*, 38(4), 367-382.
- Baumeister, R., & Leary, M. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bollmer, J. M., Milich, R., Harris, M. J., & Maras, M. A. (2005). A friend in need: The role of friendship quality as a protective factor in peer victimization and bullying. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(6), 701-712.
- Bradshaw, J., Hoelscher, P., & Richardson, D. (2007). An index of child well-being in the European Union. *Social Indicators Research*, 80(1), 133–177.
- Brannan, D., Biswas-Diener, R., Mohr, C. D., Mortazavi, S., & Stein, N. (2013). Friends and family: A cross-cultural investigation of social support and subjective well-being among college students. *The Journal of Positive Psychology*, 8(1), 65-75.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Chaplin, L. N. (2009). Please may I have a bike? Better yet, may I have a hug? An examination of children's and adolescents' happiness. *Journal of Happiness studies*, 10(5), 541-562.
- Cicirelli, V. G. (2013). *Sibling relationships across the life span*. New York: Springer Science & Business Media.
- Cooper, H., Okamura, L., & Gurka, V. (1992). Social activity and subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 13(5), 573-583.
- Csikszentmihalyi, M., & Hunter, J. (2003). Happiness in everyday life: The uses of experience sampling. *Journal of Happiness Studies*, 4(2), 185-199.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik. SPSS ve LISREL uygulamaları* (2. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Deci, E. L., La Guardia, J. G., Moller, A. C., Scheiner, M. J., & Ryan, R. M. (2006). On the benefits of giving as well as receiving autonomy support: Mutuality in close friendships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(3), 313-327.
- Demir, M., Özdemir, M., & Weitekamp, L. A. (2007). Looking to happy tomorrows with friends: Best and close friendships as they predict happiness. *Journal of Happiness Studies*, 8(2), 243-271.
- Demir, M., & Weitekamp, L. A. (2007). 'I am so happy 'cause today: I found my friend:

- Friendship and personality as predictors of happiness, *Journal of Happiness Studies*, 8(2), 181-211.
- Demir, M. (2008). Sweetheart, you really make me happy: Romantic relationship quality and personality as predictors of happiness among emerging adults. *Journal of Happiness Studies*, 9(2), 257-277.
- Demir, M., Özen, A., Doğan., Bilyk, N. A., & Tyrell, F. A. (2011). I matter to my friend, therefore I am happy: Friendship, mattering, and happiness. *Journal Happiness Studies*, 12(6), 983-1005.
- Demir, M., & Davidson, I. (2013). Toward a better understanding of the relationship between friendship and happiness: Perceived responses to capitalization attempts, feelings of mattering, and satisfaction of basic psychological needs in same-sex best friendships as predictors of happiness. *Journal of Happiness Studies*, 14(2), 52-550.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Diener, E., & Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science*, 7(3), 181-185.
- Diener, E., & Suh, M. E. (1997). Subjective well-being and age: An international analysis. *Annual Review of Gerontology and Geriatrics*, 17(1), 304-324.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American psychologist*, 55(1), 34-43.
- Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13, 81-84.
- Diener, M. L., & Lucas, R. E. (2004). Adults desires for childrens emotions across 48 countries: Associations with individual and national characteristics. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(5), 525-547.
- Dielh, D.S., Lemerise, E. A., Caverly, A., Ramsay, S. L., & Roberts, J. (1998). Peer relations and school adjustment in ungraded primary children. *Journal of Educational Psychology*, 9(3), 506-515.
- Doğan, T. & Eryılmaz, A. (2013). Benlik saygısı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 107-117.
- Dost, M. T. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(22), 132-143.
- Efklides, A., Kalaitzidou, M., & Chankin, G. (2003). Subjective quality of life in old age in Greece: The effect of demographic factors, emotional state and adaptation to aging. *European Psychologist*, 8(3), 178.
- Eryılmaz, A., & Ercan, L. (2011). Öznel iyi oluşun cinsiyet, yaş grupları ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 139-149.
- Fox, C. L., & Boulton, M. J. (2006). Friendship as a moderator of the relationship between social skills problems and peer victimisation. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 32(2), 110-121.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate researchin education* (8. st ed). New York: McGraw Hill.
- Froding, B., & Peterson, M. (2012). Why virtual friendship is no genuine friendship. *Ethics and Information Technology*, 14, 201-207.
- Furr, R. M., & Funder, D. C. (1998). A multimodal analysis of personal negativity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1580-1591.
- Gilman, R., Huebner, E. S., & Laughlin, J. E. (2000). A first study of the multidimensional students' life

- satisfaction Scale with adolescents. *Social Indicators Research*, 52(2), 135-160.
- Gilman, R., & Huebner, E. S. (2003). A review of life satisfaction research with children and adolescents. *School Psychology Quarterly*, 18(2), 192-205.
- Gladow, N. W., & Ray, M. P. (1986). The impact of informal support systems on the well-being of low income single parents. *Family Relationship*, 35(1), 113–123.
- Glass, K. E. (2008). *Close friendships of adolescents with adhd: peer influence and friendship quality*. Unpublished master dissertation, South Carolina University, Carolina.
- Goswami, H. (2012). Social relationships and children's subjective well-being. *Social Indicators Research*, 107(3), 575-588.
- Gülcan, A. (2014). *Genç yetişkinlerde iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumunu üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gültekin, F. (2001). Lise öğrencilerinin kendini açma davranışlarının kimlik gelişim düzeyleri açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14(1), 231-241.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe-yöntem-analiz*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Hayes, N., & Joseph, S. (2003). Big 5 correlates of three measures of subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 34 (4), 723–727.
- Headey, B., Veenhoven, R., & Wearing, A. (1991). Top-down versus bottom-up theories of subjective well-being. *Social indicators research*, 24(1), 81-100.
- Holder, M. D., & Coleman, B. (2008). The contribution of temperament, popularity, and physical appearance to children's happiness. *Journal of Happiness Studies*, 9(2), 279-302.
- Holder, M. D., & Klassen, A. (2010). Temperament and happiness in children. *Journal of Happiness Studies*, 11(4), 419-439.
- Holder, M. D., Coleman, B., & Singh, K. (2012). Temperament and happiness in children in India. *Journal of Happiness Studies*, 13(2), 261-274.
- Huebner, E. S. (1991). Correlates of life satisfaction in children. *School Psychology Quarterly*, 6, 103-111.
- Hunter, J. P., & Csikszentmihalyi, M. (2003). The positive psychology of interested adolescents. *Journal of youth and adolescence*, 32(1), 27-35.
- Hussong, A. M. (2000). Perceived peer context and adolescent adjustment, *Journal of Research on Adolescence* 10(4), 391–415.
- Joshi, A., & Ferris, J. C. (2002). Causal attributionas regarding conflict between friends in middle childhood. *Social Behavior and Personality*, 30(1), 65-74.
- Kublay, D., & Oktan, V. (2015). Evlilik uyumu: Değer tercihleri ve öznel mutluluk açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(44), 25-35.
- Ladd, G. W. (1990). Having friends, keeping friends, making friends and being liked by peers in the classroom: Pretictors of children's early school adjustment? *Child Development*, 61(4), 1081-1110.
- Laursen, B. (1993). Perceviad impact of conflict on adolescent relationships. *Merrill-Palmer Quarterly*, 39, 535-550.
- Leung, W. F. P. (2007). Peer relations in preadolescence: Associations between friendship quality peer acceptance

- and parental management in peer relations. Unpublished doctoral dissertation, <http://lbms03.cityu.edu.hk/oaps/ss2007-5790lfw768.pdf> adresinden erişildi.
- Lewinsohn, P., Redner, J., & Seeley, J. (1991). The relationship between life satisfaction and psychosocial variables: New perspectives. In Strack, Argyle, & Schwarz (Eds.), *In Subjective well-being: An interdisciplinary perspective*. (pp. 141-172). Oxford: Pergamon.
- Lu, L., & Shih, J. B. (1997). Personality and happiness: Is mental health a mediator? *Personality and Individual Differences*, 22(2), 249-256.
- Lyubomirsky, S. (2001). Why are some people happier than others? The role of cognitive and motivational processes in well-being. *American psychologist*, 56(3), 239- 249.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M., & Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: The architecture of sustainable change, *Review of General Psychology* 9,111–131.
- Lyubomirsky, S., Tkach, C., & DiMatteo, M. R. (2006). What are the differences between happiness and self esteem? *Social Indicators Research*, 78(3), 363–404.
- Makino, Y., & Tagami, F. (1998). Subjective well-being and self acceptance. *Shinrigaku kenkyu: The Japanese Journal of Psychology*, 69 (2), 143-148.
- Mahon, N. E. & Yarcheski, A. (2002). Alternative theories of happiness in early adolescents. *Clinical Nursing Research*, 11 (3), 306–323.
- Mahon, N. E., Yarcheski, A., & Yarcheski, T. J. (2005). Happiness as related to gender and health in early adolescents. *Clinical Nursing Research*, 14(2), 175-190.
- Marion, D. (2008). *Longitudinal change in friendship quality and adolescent adjustment*. Unpublished master dissertation, Florida Atlantic University, Florida.
- Mendelson, M. J., & Aboud, F. E. (1999). Measuring friendship quality in late adolescents and young adults: McGill Friendship Questionnaires. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 31(2), 130-132.
- Milevsky, A. (2005). Compensating patterns of sibling support in emerging adulthood: Variations in loneliness, self-esteem, depression and life satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22 (6), 743-755.
- Myers, D., & Diener, E. (1995). Who is happy. *American Psychological Society*. 6 (1), 1-19.
- Myers, D. G. (2000). The funds, friends, and faith of happy people. *American Psychological Association* 55(1), 56-57.
- Nickerson, A. B., & Nagle, R. J. (2004). The influence of parent and peer attachments on life satisfaction in middle childhood and early adolescence. *Social Indicators Research*, 66, 35–60.
- Oberle, E., Schonert-Reichl, K. A., & Zumbo, B. D. (2011). Life satisfaction in early adolescence: Personal, neighborhood, school, family, and peer influences. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(7), 889–901.
- Öztürk, N. (2016). *Arkadaşlık becerisi psiko-eğitiminin 9-12 yaş arası öğrencilerin arkadaşlık niteliğine etkisi* Yayınlanmış doktora tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 59(1), 25-39.
- Park, N., & Huebner, E. S. (2005). A cross-cultural study of the levels and correlates of life satisfaction among adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(4), 444-456.
- Park, N., & Peterson, C. (2006). Character strengths and happiness among young children: Content analysis of

- parental descriptions. *Journal of Happiness Studies*, 7(3), 323–341.
- Powdthavee, N. (2008). Putting a price tag on friends, relatives, and neighbours: Using surveys on life satisfaction to value social relationships. *The Journal of Socio-Economics*, 37(4), 1459–1480.
- Proctor, C. L., Linley, P. A., & Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies*, 10(5), 583–630.
- Raboteg-Saric, Z., & Sakic, M. (2014). Relations of parenting styles and friendship quality to self-esteem, life satisfaction and happiness in adolescents. *Applied Research in Quality of Life*, 9(3), 749–765.
- Requena, F. (1995). Friendship and subjective well-being in Spain: A cross-national comparison with the United States. *Social Indicators Research*, 35(3), 271–288.
- Ryff, D. C. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069–1081.
- Saygın, Y., & Aslan, C. (2009). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek, benlik saygısı ve öznel iyi oluş düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi*, 28, 207–222.
- Selman, R. L. (1980). *The growth of interpersonal understanding: Developmental and clinical analyses*. New York: Academic Press.
- Schultz, D., Izard, C. E., & Bear, G. G. (2004). Emotionality, emotion information processing, and aggression. *Development and Psychopathology*, 16, 371–387.
- Spencer, L., & Pahl, R. (2006). *Rethinking friendship: Hidden solidarities today*. Princeton University Press.
- Suh, E., Diener, E., & Fujita, F. (1996). Events and subjective well-being: Only recent events matter. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(5), 1091–1102.
- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton Press.
- Şahin, G. N. (2011). *Üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tait, M., Padget, M. Y., & Baldwin, T. T. (1989). Job and life satisfaction: A reevaluation of the strength of the relationship and gender effects as a function of the date of the study. *Journal of Applied Psychology*, 74(3), 502–507.
- Telef, B. B. (2014). Okul çocuklarının mutluluk envanteri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *International Online Journal of Educational Sciences*, 6(1), 130–143.
- Terry, T., & Huebner, E. S. (1995). The relationship between self-concept and life satisfaction in children. *Social Indicators Research*, 35(1), 39–52.
- Thoilliez, B. (2011). How to grow up happy: An exploratory study on the meaning of happiness from children's voices. *Child Indicators Research*, 4(2), 323–351.
- Thompson, M., Grace, C. O., & Cohen, L.J. (2002). *Çocuğunuzun arkadaşlık ilişkileri*, (Çev. E. N. Boylu), Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Tosyalı, M. (2010). *Evli bireylerde bağımlı ve özerk (sosyotropik-otonomik) kişilik özellikleri, empati ve mutluluk düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- UNICEF (2007). Child poverty in perspective: An overview of child well-being in rich countries: A

- comprehensive assessment of the lives and well-being of children and adolescents in the economically advanced. Innocenti Report Card 7, Florence: UNICEF Innocenti Research Centre <https://www.unicef.org/media/files/ChildPovertyReport>. (August 21, 2018).
- Valois, R. F., Zullig, K. J., Huebner, E. S., & Drane, J. W. (2009). Youth developmental assets of perceived life satisfaction: Is there a relationship? *Applied Research on Quality of Life*, 4(4), 315–331.
- Van der Horst, M., & Coffe, H. (2010). How Friendship network characteristics influence subjective well-being. *Social Indicators Research*. 107, 509-529.
- Veenhoven, R. (1984). Conditions of happiness. Boston: Riedel
- Veenhoven, R. (1989). National wealth and individual happiness. In K. G. Grunert, K. G. & Olander, F. (Eds.), *Understanding Economic Behavior* (pp. 9–32). Boston: Kluwer.
- Waring, E. M., Holden, R. R., & Wesley, S. (1998). Development of the marital self-disclosure questionnaire (MSDQ). *Journal of Clinical Psychology*, 54(6), 817-824.
- Watson, G. (1930). Happiness among adult students of education. *Journal of Educational Psychology*, 21(2), 79-109.
- Yucel, D., & Yuan, A. S. V. (2016). Parents, siblings, or friends? Exploring life satisfaction among early adolescents. *Applied Research Quality Life*, 11(4), 1399-1423.
- Yun Lee, L. S. (2008). *Peer reciprocity, acceptance and friendship quality in children with autism in general educational settings*. Unpublished doctoral dissertation. California University, Los Angeles.
- Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk ruh sağlığı*. (24. bs.). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunları*. (11. bs.). İstanbul: Özgür Yayınları.